

Konference „Intellectuals, Identities and Ideas in the Cultural Space of Central Europe in the 20th and 21st Century“

Začátkem listopadu loňského roku (3.–5. 11. 2016) proběhla na Univerzitě Karlově mezinárodní konference „Intellectuals, Identities and Ideas in the Cultural Space of Central Europe in the 20th and 21st Century“. Konferenci uspořádala Univerzita Karlova spolu s Univerzitou v Kolíně nad Rýnem v rámci strategického partnerství. Akce se konala pod záštitou rektora UK, prof. Tomáše Zimy a vedle účastníků z České republiky a Německa se na ní podílelo i několik odborníků z jiných zemí (Rakouska, Velké Británie, Kanady, Austrálie). Cílem konference bylo nahlédnout téma střední Evropy z hlediska kulturních, politických a sociálních specifik, zároveň přiblížit toto území jako jedinečný a svébytný prostor, jehož součástí byla vzájemná konfrontace, interakce a mísení kultur, v jejichž důsledku zde docházelo k mnoha sporům a vznikalo zde napětí, avšak zároveň s tím se formovalo jedinečné, intelektuálně stimulující a kulturně inspirativní prostředí. Konference byla z velké části orientována na diskusi o představitelích středoevropského intelektuálního života moderní doby, zejména těch, kteří se během svého života setkávali a vyrovnávali s působením a vlivy rozdílných kulturních okruhů, ideologií a politických orientací. Jednacím jazykem konference byla angličtina a němčina. Celkem na ní během tří dnů zaznělo 36 příspěvků.

Konferenci zahájil ve čtvrtek 3. listopadu rektor Univerzity Karlovy, prof. Tomáš Zima. Po jeho vřelém úvodním projevu se ujali slova hlavní dva organizátoři konference, doc. Jiří Šubrt z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy a prof. Walter Pape z Univerzity v Kolíně nad Rýnem. Uvítací řeč rovněž pronesla i prorektorka kolínské univerzity, prof. Gudrun Gersmann. Následovaly dvě přednášky, a to prof. Lenky Rovné, která se věnovala politickému myšlení Karla Čapka, a prof. Norberta Nußbauma o architektuře v Praze v raném novověku. Slavnostní charakter prvního dne pak završil krátký koncert, v jehož rámci zazněly skladby Paula Hindemitha, Bohuslava Martinů a Petra Ebena v podání Jana Thuriho a Milušky Machové.

Druhý den byl program z hlediska množství přednášek skutečně bohatý. Jednání konference probíhalo paralelně v Malé aule a ve Velké zasedací místnosti Karolina. Přestávky na kávu a občerstvení umožňovaly jednotlivým účastníkům přesouvat se mezi sály, vybírat si mezi jednotlivými referáty a rovněž se pak účastnit podnětných debat, které následovaly po každém tematickém bloku, do kterých byli autoři zařazeni na základě obsahu svého příspěvku.

Příspěvky se vztahovaly k myšlenkám a hodnotám, které zřejmě lze považovat za „evropské“ či typické pro střední Evropu. Specifikum tohoto kulturního prostoru bylo nahlíženo především prostřednictvím referátů orientovaných na intelektuální odkaz významných středoevropských myslitelů minulého století.

Nemalé množství příspěvků bylo věnováno osobnostem spojeným s politikou. Velikánovi českých dějin, Tomáš Garriguovi Masarykovi, se věnovaly hned dva příspěvky; s jedním, jenž nesl název „Mitteleuropäischer Europäer Tomas Garrigue Masaryk“, vystoupil prof. Miloš Havelka. Autorem druhého příspěvku „Überlegungen zum Mitteleuropa-Begriff bei Naumann und Masaryk“ byl profesor z kolínské univerzity Manfred Alexander. Tématem jednoho z příspěvků se stal i další z československých politiků, a to Milan Hodža, předseda vlády v letech 1935–1938. O jeho snahách najít rovnováhu mezi ochranou menšin a místními identitami a o jeho vizi integrace do silných nadnárodních celků vyprávěl dr. Miroslav Tížik.

Politikům věnovali ve svých příspěvcích pozornost také další účastníci konference. O roli polského historika a politika Michała Bobrzyńskiego v politice starého Rakouska mluvil dr. Torsten Lorenz. Slezský národní buditel, předseda Slezské lidové strany a propagátor slezské autonomie a nezávislosti Josef Koždoň, byl hlavní osobností v přednášce dr. Ingo Eserra. Příspěvek dr. Martina Jeřábka se soustředil na osobnost Engelberta Dollfußu, kterou lze v meziválečném Rakousku považovat za jednu z nejkontroverznějších.

V odpoledním programu konference se objevily příspěvky o dalších významných intelektuálech. O životní cestě židovského intelektuála, zakladatele tzv. „sociologie vědění“ Karla

Mannheima hovořil dr. Werner Binder. O vlivu německé a české identity na práci židovské geografky Julie Moschelesové přednášel prof. Jiří Pešek. Doc. Marek Skovajsa svou přednášku věnoval koncepci Otto Zieglera a jeho přínosu středoevropské sociologii. Dr. Dušan Janák a Johana Musálková se zabývali Gellnerovou interpretací tezí Ludwiga Wittgensteina a Bronislava Malinowského v kontextu moderního národa Rakouska-Uherska. Příspěvek Jaroslava Bicana a Jana Coufala byl zaměřen na filosofické koncepty významného českého filosofa Karla Kosíka z historicko-sociologické perspektivy. Otázce národní identity v dílech významného spisovatele a nositele Nobelovy ceny Czeslawa Miłosze se věnoval dr. Nicolas Maslowski.

Intelektuálové a vliv jejich myšlenek na prostor střední Evropy jako jedno z hlavních témat konference bylo sledováno i v dalších příspěvcích, přestože se pozornost účastníků obrazně přesunula spíše na pole literárně umělecké. Umění, respektive literatura, nepochybně hraje ve středoevropské společnosti důležitou roli, a proto není divu, že někteří účastníci konference se ve svých příspěvcích věnovali významným osobnostem z této oblasti. Jako příklad je možné uvést příspěvky zaobírající se Franzem Kafkou a jeho tvorbou. Tento český německy píšící spisovatel židovského původu byl v průběhu konference zmíněn hned několikrát a podle příspěvků, jež o něm referovaly, lze Kafku považovat za jednoho z nejvýraznějších a nejvlivnějších spisovatelů 20. století. Kafkovým textům se věnovali prof. Claudia Liebrand či prof. Dr. Manfred Weinberg. Zmiňme i příspěvek doc. Jiřího Šubrt, který pojednával o Eduardu Goldstückerovi, vysokoškolském pedagogovi, jehož reflexe Kafky prostřednictvím Marxovy teorie odcizení byly předmětem diskusí reformních komunistů v 60. letech.

Příspěvek prof. Milana Tvrďáka byl zaměřen na osobnost Maxe Broda, mluvčího a zároveň organizátora mladší generace pražských autorů po ústupu mlado-pražanů z oficiální literární scény, jež byl jakýmsi pojítkem mezi jeho generací „argonautů“ a předchozí, takzvanou Rilkeho generací. Literární osobnosti se věnoval ve své přednášce i Christoph Steker, konkrétně dílu Danila Kiše. Prof. Jörg Schulte hovořil

o hebrejském humanismu ve Varšavě a poukázal na jeho návaznost na řecko-římskou kulturu. Zásaditostí identity v prozaické tvorbě rakouského dramatika a esejisty Roberta Musila ze sociologické perspektivy byl věnován příspěvek dr. Jakuba Mlynáře. Stejnému dramatikovi se věnoval ve svém příspěvku i prof. Matthias Bickenbach. Příspěvek dr. Antje Arnolda se zabýval dosud neuvedeným uprchlickým dramatem „Medea“ Maxe Zweiga, jež dle autora získává v současné době aktuální význam. Předmětem hned dvou příspěvků se stal maďarský intelektuál György Lukács. Na pojetí a definici „démonického“ v jeho díle se zaměřila Andrea Rebb, doktorandka z univerzity v Kölnu. Doc. Csaba Szaló se také věnoval osobnosti Lukáče, ale ve svém příspěvku se soustředil spíše na možnou souvislost mezi autorovým životem a obratem k časovosti každodenního života v jeho pozdějších pracích. Sociologickému přínosu Otto Neuratha byl věnován příspěvek prof. Christopha Reinprechta.

Mezi účastníky konference byla řada literárních vědců, a tak není divu, že se dostalo i na jiná témata. O reformním zavedení diakritiky, kterou zavedl a rozpracoval Jan Hus, a o jejím rozšíření do jiných evropských jazyků a posléze do celého světa pojednával příspěvek prof. Daniela Bunčiče. Význam jazyka lze vidět i na příkladu příspěvku „Německý jazyk jako most ve střední Evropě“ prof. Karla-Heinze Götterta. Několik poznámek k pražské literární srovnávací literatuře po roce 1900 prezentoval dr. Franz Schäfer. Prof. Barbara Thériault se věnovala fejetonu, jež má, jak vyplynulo z její přednášky, velký potenciál pro sociologické myšlení.

Třetí a poslední den konference měl závěrečný charakter a umocnil její přátelskou atmosféru. V dopoledním programu vystoupil se svým příspěvkem prof. Dennis Smith, který ukázal, jak se formování Eliasova figurativního metodologického přístupu k sociálním procesům proplétá s životem a kariérou jeho současníka André Bretona, zakladatele a teoretika surrealistu. Referát dr. Jakuba Homolky byl zaměřen na reflexi pražského jara Janem Patočkou. Štěpán Zbytovský sledoval na životní cestě Georga Mannheimera změnu charakteristickou pro mnoho židovských intelektuálů, která sestávala

z postupného přechodu od myšlenky evropské integrace k sionismu.

V poslední části programu zazněl příspěvek Susanne Paas o právnických systémech, nazvaný „Bewegliche Systeme im Kontext juristischer Systemdebatten“ a prof. Petra A. Bílka o Milanu Kunderovi a subjektivitě v jeho dílech. Přednáškový program uzavřel Michal Czapara příspěvkem o Richardu Wolfgangu Semonovi, německém evolučním biologovi a zoologovi, jenž se snažil vysvětlit lidskou kulturu z hlediska evoluční biologie. Krátce před polednem se pak sešli všichni účastníci v Malém sále, kde byla konference oficiálně ukončena.

Díky bohatému a zajímavému programu, dobré organizaci, inspirujícímu prostředí historické budovy Karlovy univerzity i vysoké míře odbornosti jejich účastníků byla tato konference velmi kladně hodnocena všemi zúčastněnými odborníky, přednášejícími a posluchači. Na základě materiálu z konference bude připravena kolektivní monografie tematicky zaměřená na intelektuální dějiny střední Evropy a na osobnosti, které hluboce ovlivnily středoevropský kulturní prostor, a jejich intelektuální dědictví, které přispělo ke společně sdílené evropské kultuře.

Anna Petrnoušková – Evgeniia Chernyshova